

ДІОФАНТОВІ РІВНЯННЯ

Виконала:
учениця 6-А класу
Лапко Анастасія

- Вивчаючи на уроках алгебри тему «Лінійні рівняння», ми зустріли декілька задач, для розв'язку яких необхідно скласти лінійне рівняння з двома змінними, розв'язування яких викликали труднощі. Тут ми і познайомилися з Діофантовими рівняннями. А перед тим, перенесемося в історичну епоху, в якій жив Діофант.
- Олександрія - центр античної математики. У ній велися оригінальні дослідження, хоча переказ і коментування стали основним видом наукової діяльності. Олександрійські вчені приводили науку в порядок, збираючи розрізнені результати в єдине ціле, і багато праць античних математиків і астрономів дійшли до нас тільки завдяки їхній діяльності. Грецька наука з її незграбним геометричним способом вираження при систематичному відмовленні від алгебраїчних позначень згасала, алгебру й обчислення (прикладну математику) олександрійці взяли зі сходу, з Вавилону та Єгипту.

Історичні відомості

- Діофант представляє одну із найцікавіших особистостей в історії математики. До нас дійшло 7 книг із 13, які були об'єднані в «Арифметику». Стиль і зміст цих книг дуже відрізняється від класичних книг з теорії чисел та алгебри, зразки яких ми знаємо з «Начал» Евкліда, лем Архімеда і Аполлонія. «Арифметика», безсумнівно, є результатом багаточисленних досліджень, велика кількість з яких залишилась нам невідомою.
- «Арифметика» Діофанта – це збірник задач (їх всього 189), кожна з яких має розв'язок і необхідні пояснення. В збірник входять різноманітні задачі, і їх розв'язки дуже часто не так просто зрозуміти.

Рівняння Діофонта

Рівняння виду $ax + by = c$ називається **лінійне діофантове рівняння** з двома невідомими, якщо a, b, c - цілі числа, $a \neq 0, b \neq 0, c \neq 0$.

Приклади лінійних діофантових рівнянь з двома невідомими:

- 1) $2x + 3y = -5$, коефіцієнти рівняння $a = 2, b = 3, c = -5$.
- 2) $-x - 3y = 10$, коефіцієнти рівняння $a = -1, b = -3, c = 10$.
- 3) $32x + 17y = 3$, коефіцієнти рівняння $a = 32, b = 17, c = 3$.
- 4) $32/x + 17y = 3^{0,5}$ - це недіофантове рівняння (бо коефіцієнти a та b являються нецілими числами), проте це лінійне рівняння відносно двох невідомих x та y .

Діофантові рівняння першого степеня

Рівняння виду $ax + by = c$ де a, b, c - числа, а x, y - змінні, називають діофантовим рівнянням першого степеня з двома змінними. Для розв'язання рівняння застосовують наступні теореми.

- ◎ **Теорема 1.** Якщо a і b - взаємно прості числа, то для будь якого цілого c , рівняння $ax + by = c$ має хоча б один розв'язок в цілих числах.
- ◎ **Теорема 2.** Якщо a і b взаємно прості числа, то рівняння $ax + by = c$ має нескінченну кількість розв'язків, які знаходять за формулами $x = x_0 + bk$; $y = y_0 - ak$, де $(x_0; y_0)$ - будь який цілий розв'язок даного рівняння, $k \in \mathbb{Z}$.

Частинний розв'язок $(x_0; y_0)$ можна знайти підбором, для малих a і b , а у випадку коли числа a і b великі, то користуємось наступною теоремою.

- ◎ **Теорема 3.** $\text{НСД}(a, b) = d$ може бути записаний у вигляді $d = at + bn$, де t, n - цілі числа, d знаходимо за алгоритмом Евкліда.

Розв'яжемо рівняння в цілих числах
 $13x+12y=55$

Розв'язання:

Так як $\text{НСД}(13,12)=1$, то дане рівняння має безліч розв'язків. Підбором встановлюємо частинний розв'язок $(x_0; y_0) = (1;2)$.

Тоді загальний розв'язок має вигляд
 $x=1+12k; y=2-13k; k \in \mathbb{Z}.$

Відповідь: $x=1+12k; y=2-13k; k \in \mathbb{Z}.$

Спосіб знаходження «часткового» розв'язку діофантового рівняння

Для розв'язування лінійного діофантового рівняння з двома невідомими $ax + by = c$ треба помножити все рівняння на спільний знаменник, а потім:

- ① **1)** перевірити умову розв'язності даного рівняння в цілих числах. Для цього спочатку ділять обидві частини рівняння на число $m = \text{НСД}(a, b, c)$, а потім перевіряють умову: $\text{НСД}(a/m; b/m) = \text{НСД}(p; s) = 1$, де $a/m = p$; $b/m = s$; якщо ця умова не виконується, тоді роблять висновок, що дане рівняння не має розв'язку в цілих числах.
- ② **2)** якщо рівняння має розв'язок в цілих числах, тоді треба відшукати хоча б одну пару (x_0, y_0) цілих чисел, яка є розв'язком даного рівняння $ax_0 + by_0 = c$; (це можна зробити: методом підбору, методом Евкліда, графічним способом та іншими способами.)
- ③ **3)** записати всю множину розв'язків лінійного діофантового рівняння з двома невідомими, як множину цілочисельних пар у вигляді $(x_0 - ak, y_0 + bk)$, де k - довільне ціле число.

Розв'язати рівняння в цілих числах $3x - 12y = 7$.

Розв'язання: Це рівняння не має цілих розв'язків. Ліва частина ділиться на 3, бо $\text{НСД}(3;12) = 3$, тоді як права частина не ділиться на 3. Звертаємо вашу увагу, що не виконується умова розв'язності: 7 не ділиться на ціло на 3.

Відповідь: розв'язку в цілих числах рівняння не має.

Задача: Чи можна зважити 28 г деякої речовини на терезах, якщо маємо тільки чотири гирі по 3 г і сім гир по 5 г?

Розв'язання: Нехай x — кількість гир по 3 г, y - кількість гир по 5 г ($0 \leq x \leq 4$, $0 \leq y \leq 7$). За умовою задачі $3x + 5y = 28$. Звідси $x, y \in \mathbb{Z}$.

Тоді $y = 3t - 1$, $x = 11 - 5t$.

Враховуючи, що $0 \leq x \leq 4$ і $0 \leq y \leq 7$, маємо: $0 \leq 3t - 1 \leq 7$ і $0 \leq 11 - 5t \leq 4$. Обидві нерівності мають тільки один цілий розв'язок: $t = 2$. Отже, $y = 5$, $x = 1$.

Відповідь: Треба взяти одну гирю масою 3 г і п'ять гир масою по 5 г.

- У даній науковій роботі розглядались діофантові рівняння. Таких рівнянь є надзвичайно багато, тому основною метою роботи було розглянути деякі з таких рівнянь та показати різні методи їх розв'язання.
- При написанні наукової роботи я дізналась про різні методи знаходження розв'язків невизначених рівнянь. Розглянула цікаві діофантові рівняння для яких існують розв'язки в цілих числах, навчилась знаходити ці розв'язки, або показувати, що їх не існує.
- Вміння розв'язувати діофантові рівняння дає змогу набагато простіше і швидше доводити існування чи не існування розв'язку деяких задач, а також при наявності розв'язків визначати їх кількість.
- «Щоб засвоїти знання, треба смакувати їх з апетитом». Ці слова французького письменника ХІХ ст. Анатолія Франса, стали для мене **творчим кредом** при праці над цією роботою. Адже тільки праця з бажанням дає позитивні результати.

ДЯКУЮ ЗА
УВАГУ